

تعیین مدل نوع دوستی خیرین مدرسه ساز در ده سال اخیر (۱۳۸۰-۱۳۹۰)

زهرا شعبانی*

چکیده

هدف از این پژوهش تعیین مدل نوع دوستی خیرین و کشف روابط مشترک براساس تحلیل مسیر است. جامعه آماری خیرین مدرسه ساز که با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای، براساس تعداد متغیرها و نمونه (۲۲×۱۵) و جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰)، تعداد حجم نمونه ۳۷۰ نفر مشخص شدند. برای اندازه گیری عوامل روان شناختی، اجتماعی و فرهنگی از سیزده آزمون شامل آزمون شخصیتی نئو، خوش بینی، خودکارآمدی عمومی، باورهای مدرنیته، باورهای دینی، ارزش های علاقه به مادیات، ارزش های متافیزیک، نیازهای اساسی (شایستگی و روابط خاص) خودمختاری اخلاقی، انگیزش اخلاقی، انگیزش پیشرفت، احساسات اخلاقی و نوع دوستی استفاده شد. تجزیه و تحلیل آماری با استفاده از داده های کیفی مدل مفهومی طراحی شده و پس از تهیه مدل از تحلیل عاملی تأییدی و برای برازندگی مدل ها از متغیرهای نهفته براساس نرم افزاری Lisrel, Spss20 استفاده شد. عوامل اصلی علیت نوع دوستی شامل، اخلاق فطری، اخلاق توحیدی و خودگرایی اخلاقی و ضریب شیب استاندارد بتا به ترتیب برابر با $(\beta=0/49)$ ، $(\beta=0/13)$ ، $(\beta=0/24)$ و در سطح $0/01$ معنادار نشان داد؛ و عوامل میانجی نوع دوستی در خودگرایی اخلاقی مشتمل بر صفات شخصیت $(\beta=0/28)$ ، ارزش های درونی $(\beta=0/45)$ ، ارزش های بیرونی $(\beta=0/13)$ و عوامل اجتماعی $(\beta=0/27)$ گزارش شده در اخلاق فطری ویژگی های صفات شخصیت $(\beta=0/33)$ ارزش های درونی $(\beta=0/28)$ ، ارزش های بیرونی $(\beta=0/26)$ و عوامل اجتماعی $(\beta=0/24)$ و در اخلاق توحیدی ویژگی های صفات شخصیت $(\beta=0/75)$ ارزش های درونی $(\beta=0/66)$ ارزش های بیرونی $(\beta=0/84)$ و عوامل اجتماعی $(\beta=0/10)$ گزارش شد؛ بنابراین، اخلاق نوع دوستی تابعی از خودگرایی اخلاقی، اخلاق فطری و اخلاق توحیدی است و اخلاق نوع دوستی تابعی ضمنی از صفات شخصیت، ارزش های درونی، بیرونی و عوامل اجتماعی است.

واژگان کلیدی: باورهای دینی، احساسات اخلاقی، خودمختاری اخلاقی، ارزش های متافیزیک، اخلاق فطری، اخلاق توحیدی، خودگرایی اخلاقی، نوع دوستی

مقدمه

نوع دوستی یکی از ویژگی‌های انسانی است که به صورت عالی‌ترین دارایی انسان در تکامل وی مجسم می‌شود. نوع دوستی^۱، سخاوت و بلندنظری بدون انتظار مقابله به مثل است، که به واسطه آن شخص رفع نیازهای دیگران را به طور داوطلبانه در اولویت قرار می‌دهد. نوع دوستی به مفهوم کمک‌رسانی، یاری دیگران در موقعیت پرخطر و اضطراری و تقسیم اموال یا بخشش به دیگران است که غالباً در محیط‌های انسانی متجلی می‌شود (میدلارسکی^۲، ۱۹۹۵) به عبارت دیگر، اخلاق تکاملی می‌کوشد بر شکاف میان فلسفه و علوم طبیعی پل زده، چنین استدلال می‌کند که انتخاب طبیعی، حس اخلاقی را در انسان پرورش می‌دهد. در این دیدگاه اخلاق عاملیت سودمندی و سازشی را در «انتخاب شایستگی» یا افزایش آن می‌داند و با نظریه زیست‌شناسان تکاملی ویلسون هماهنگ است (فیض الهی، ۱۳۹۰).

اسپنسر بر این باور است که تکامل، فرآیندی است که در درون انسان به صورت ارزش‌ها متبلور می‌شود و بیان‌کننده خیر اخلاقی و فارغ از سودجویی است. تربیت، انسان را به سوی لذتی راهنمایی می‌کند که از لحاظ کیفیت، بی‌نظیر و از لحاظ کمیت، بی‌انتهاست. نظریه پردازان، تکاملی براساس دیدگاه طبیعت‌گرایانه استنباط «بایدها را از هست‌ها» اتخاذ می‌کنند. توماس هاکسلی^۳ از اخلاق تکاملی انتقاد کرد و می‌نویسد: دزد، قاتل و نیکوکار نوع دوست به میزان مساوی از طبیعت پیروی می‌کنند و گروهی دیگر بر این باور هستند که «نوع دوستی»، «نگرانی اخلاقی» از گناهان گذشته است. در این دیدگاه ذات انسان را گناهکار تلقی می‌کنند و از طرف دیگر بر این باور هستند که «نوع دوستی توهم است»، منظور اینکه انسان آگاهانه و ناآگاهانه می‌خواهد برای دیگران یک شخص خوب باشد (همان منبع، ۱۳۹۰) پس انسان از تکامل کیهانی می‌آموزد که تمایلات خیر را چگونه در خویش پدید آورد.

اینولف و همکاران (۲۰۰۶م) در تحقیقاتی نشان دادند که دینداری و احساس رستگاری بر نوع دوستی تأثیر معناداری دارد، استرن (۲۰۱۲م) بر این باور بود که بیشتر باورهای فاعل اخلاقی، در ارزش‌های اخلاقی است و کریگور اذعان می‌کند که ارزش‌های اخلاقی بر باورهای ایمان به خدا استوار است برگر (۲۰۱۱م) عوامل انگیزشی نوع دوستی را همدلی می‌داند؛ همدلی کم باعث

1. Altruism
2. Midlarsky, s
3. T. Huxley

مشارکت در کمک‌رسانی است و همدلی زیاد سبب ثبات در کمک‌رسانی می‌شود. به عقیده جسی زکی (۱۹۹۷م)، شایستگی عامل پیش‌بینی ارزش‌های فردگرایانه است. آن دسته از ویژگی‌های اخلاقی که ماهیتاً برای دیگران سودمند است، سبب ارزش‌های جمع‌گرایانه می‌شود. کینگ و همکاران (۲۰۰۴م) معتقدند مذهبی بودن نوجوان بر عمل اخلاقی او مؤثر است. لایتمن (۱۹۸۲م) بیان می‌کند چنانچه تعهد درونی فرد افزایش یابد، احساس وظیفه، تمایل کمک به دیگران و حمایت از فعالیت‌های عام‌المنفعه هم بیشتر می‌شود. جوجورفی و همکاران (۲۰۱۰م) بر این باورند که تحول مراقبتی جنبه‌ای از تحول هویتی است و تحول استدلالی جنبه‌ای از صلاحیت‌ها و مهارت‌ها برای حل تعارض اخلاقی است. محور اخلاق مراقبتی خبرگی و پیشرفت است و به تقویت روابط بین فردی و گروهی کمک می‌کند.

استفان و دیگران معتقد هستند باور دینی و تعهد دینی به منزله یک سبک زندگی سالم است. بنسون و اسپیلکا (۱۹۷۳م) پذیرش خدا و عشق به او را با حرمت خود دارای رابطه مثبت نشان داد؛ افراد مذهبی با خودمختاری بالا، خود را حاکم بر سرنوشت خویش می‌دانند (فراهانی، ۱۳۷۸). قانعی و همکاران (۱۳۸۴) نشان دادند هر چه ارزش‌های فرامادی در جوانان بیشتر باشد، مشارکت در فعالیت‌های داوطلبانه هم افزایش می‌یابد. گروهی دیگر بر این باور هستند که نوع‌دوستی یک نگرش^۱ انسانی است و زمانی نوع‌دوستی در فرد تقویت می‌شود که خویشتر را از محدودیت‌هایی که به واسطه ایفای نقش اجتماعی پدید آورده است، رها سازد. نگرش از طریق ترکیبی از باورها، گرایش‌ها یا احساسات مساعد و نامساعدی است که به آمادگی فرد برای نشان دادن واکنش به شیوه‌ای نسبتاً ثابت به اشیاء، اشخاص و رویدادهای خاص اطلاق می‌شود (پلیاوین شارن، ۲۰۰۸م).

آغاز نهضت نوع‌دوستی و انسان‌دوستی در جهان در سال‌های ۱۸۶۳ میلادی براساس اصولی هفت‌گانه شامل انسانیت^۲، خدمات داوطلبانه^۳، استقلال^۴، بی‌غرضی^۵، بی‌طرفی^۶، وحدت^۷ و جهان‌شمولی^۸ در ۱۸۱ کشور گسترش یافته است و اهداف تشکیلات نوع‌دوستانه جهانی عبارت‌اند از: ۱. تلاش برای تسکین آلام بشری ۲. تأمین احترام انسان‌ها ۳. کوشش در جهت برقراری

1. Attitude
2. Humanity
3. Voluntary
4. Independences
5. Impartiality
6. Neutrality
7. Unity
8. Universality

دوستی، تفاهم متقابل و صلح پایدار میان ملت‌ها ۴. حمایت از زندگی و سلامت انسان‌ها بدون در نظر گرفتن هرگونه تبعیض میان آنان (نوربالا، ۱۳۸۴).

بنا به عقیده رینگ و همکاران^۱ (۱۹۹۸)، اخلاق فضیلت‌گرایانه، مراقبت‌گرایانه و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، از عدالت فراتر رفته است و در نظریه عمل اخلاق رست، مهارت‌های اجتماعی را کانون توجه در موقعیت اجتماع قرار داده و عناصری را برای عمل اخلاقی ارائه کردند (گریگوری^۲، ۲۰۰۰ م)، در جامعه‌ای که فضیلت‌هایی همچون همدلی، نوع‌دوستی، فداکاری و محبت غایت تربیت اخلاقی می‌شود به همان اندازه دموکراسی وجود دارد. نقیب‌زاده بر این باور است که میان دانش اخلاقی و فضیلت اخلاقی پیوندی استوار است و به همین دلیل است که می‌گویند، بدکاری از نادانی است و ثانیاً هر انسانی قادر است فضیلت را در نهاد خویش بیابد و این امر تنها با تأمل ممکن است (نقیب‌زاده، ۱۳۷۲، ص ۱۶). انسان برای انجام هر کاری ملزم به اراده است و اراده مقدمه هر کاری است. اراده آخرین مرحله خواست انسان تفسیر شده است که پس از آن، اقدام به انجام یک عمل می‌شود. گروهی عواطف و احساسات را انگیزش اخلاقی تلقی می‌کنند (شوپنهاور و دیگران، ۱۹۸۵ م)، برخی اراده را انگیزش اخلاقی می‌نامند (غزالی) و بعضی اراده را عاملیت انسانی تلقی می‌کنند، هر قدر تحولات شناختی افراد نسبت به رفتارهای اجتماعی مطلوب بیشتر شود، رفتار مطلوب در برابر وسوسه‌ها بیشتر خواهد شد (بی‌ریا، ۱۳۷۵).

در کشور ما نوع دوستی در فضای فرهنگی ایرانی-اسلامی شکل گرفته و بیش از هزار سال است که خیرین برای حل مسائل اجتماعی خدمات اساسی ارائه کرده‌اند؛ همچنین، جمعیت هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران بیش از هشتاد سال تجربه خدمت‌رسانی جهانی دارد. خیرین مدرسه‌ساز، از سرمایه‌های روان‌شناختی جامعه اسلامی هستند که گام‌های اساسی در مدرسه‌سازی برداشته‌اند، اهمیت چارچوب نظری خیرین مستلزم شناسایی عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی، در مجمع خیرین مدرسه‌ساز است تا به بازنمایی نظریه نوع دوستی خیرین بینجامد. چگونه گروهی از خیرین تمام مایملک خود را وقف مدرسه‌سازی کرده‌اند و به صورت نمونه‌ای از انسان‌های کامل در اخلاق حداکثری، متجلی شدند؟ (مانند علی‌پور، خسروشاهی، مردانی‌آذر، داورپناه، ۱۳۸۶).

خیرین مدرسه‌ساز، با حضور در واقعیت امروز، دورنمای جدیدتری از آینده انسان پیش‌روی ما قرار می‌دهند و پیچیدگی رشد انسان آشکار می‌شود که براساس کدام نیم‌رخ رشدی، اخلاق نوع دوستی حاصل می‌شود؟ مهم‌ترین ویژگی خیرین تنوع سنی آنان در (۸۸-۲۶) سال که نیم‌رخ کامل زندگی

1. Wring

2. Gregory, M.

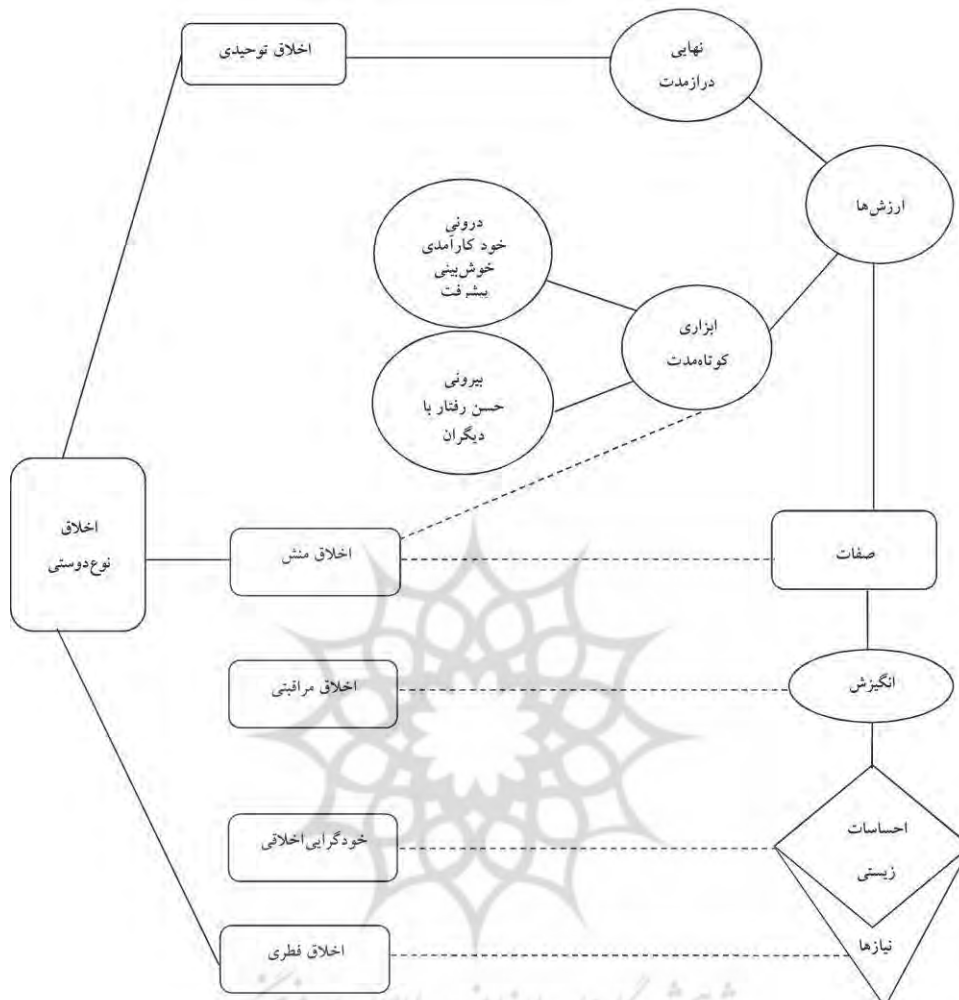
است، چگونه خیرین دورنمایی از تحول اخلاقی را در جوانی، میانسالی و سالمندی نشان می دهند؟ در این مقاله اهمیت شناسایی عناصر اخلاق نوع دوستانه و توان رفتاری خیرین مدرسه ساز، در بیست و دو متغیر مشتمل بر نیازهای انسانی، احساسات زیستی یا تکامل گرایانه، انگیزش اخلاقی، صفات شخصیت، ارزش های مختلف را در اخلاق نوع دوستانه مدل یابی شده است، آیا براساس نیازهای درونی احساسات تکاملی، اخلاق نوع دوستانه حاصل شده است؟ آیا براساس پیامد ویژگی های خودکارآمدی، انگیزش پیشرفت و خوش بینی، اخلاق نوع دوستی حاصل شده است؟ آیا براساس رها شدن از ارزش های مادی و جهت گزینی ارزش های فرامادی اخلاق نوع دوستانه حاصل شده است؟ آیا با افزایش سن اخلاق نوع دوستی هم افزایش یافته است؟ تبیین اخلاق مختلف اعم از خودگرایی اخلاقی، اخلاق فطری، اخلاق مراقبتی، اخلاق منش (فصلیت گرایانه) اخلاق توحیدی بر اخلاق نوع دوستی چیست، شباهت های اخلاق پنج گانه با نوع دوستی چیست؟ در این پژوهش، پژوهشگر درصدد است که با حل سؤال های پژوهش به تدریج آمادگی برای ایجاد نظریه های اخلاقی- بومی را فراهم سازد: (۱) عوامل تعیین کننده اصلی علیت نوع دوستی خیرین مدرسه ساز چیست؟ (۲) عوامل میانجی بر نوع دوستی خیرین مدرسه ساز چیست؟

روش پژوهش

پژوهش ترکیبی^۱ با طرح تودرتو^۲ (لانه کردن) و برای ترسیم مدل مفهومی با داده های کیفی، دیاگرام مدل مفهومی نوع دوستی با متغیرهای پیش بین و واسطه ای با واکاوی مشارکت کنندگان مشخص شد که در نمودار (۱) نمایش داده شده است. آنگاه در درون طرح کمی (همبستگی) قرار گرفت که هدف از آن کشف روابط بین متغیرها و تعیین رابطه عوامل روان شناختی، اجتماعی و فرهنگی به منظور ارائه مدل است. ترسیم مدل به پژوهشگر این امکان را می دهد که مجموعه ای از معادلات رگرسیون را به گونه همزمان مورد آزمون قرار دهد. از این رو، این رویکرد جامع برای آزمون فرضیه هایی درباره روابط بین متغیرهای مشاهده شده، مکنون و عوامل میانجی استفاده می شود. مدل به دنبال عوامل اصلی علت، عوامل میانجی و عوامل مکنون در تعیین روابط علی، بین متغیرها است.

1. Mixed methods research

2. Embedded Correlational model

نمودار (۱) مدل مفهومی ارتباط عناصر اخلاقی با انواع اخلاق نوع دوستی

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش متشکل از خیرین مدرسه‌ساز ایرانی است که در طی ده سال اخیر (در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰) در احداث مدارس، تکمیل فضاهای موجود در آموزش و پرورش، بازسازی مدارس تخریبی و قدیمی، تهیه امکانات و تجهیزات آموزش و پرورش، تأمین مصالح موردنیاز و تأمین زمین در آموزش و پرورش ۳۲ استان مشارکت داشتند.

روش نمونه‌گیری

برای دستیابی به هدف پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای^۱ چندمرحله‌ای استفاده شده است. ابتدا استان‌ها از حیث متغیرهای تأثیرگذار و کلیدی مانند جمعیت، قومیت، مذهب، سطح توسعه اقتصادی، اجتماعی و موقعیت جغرافیایی خوشه‌بندی^۲ شدند؛ سپس از هر یک از خوشه‌ها یک استان انتخاب شد تا همه تنوع‌های موجود در جامعه آماری را پوشش دهد.

ابزارهای پژوهش

برای اندازه‌گیری عوامل روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی از آزمون‌هایی به شرح زیر استفاده شد:

۱. آزمون شخصیتی نئو (Neo-FFI)^۳ با فرم کوتاه ۲. خوش‌بینی (جهت‌گیری زندگی)
۳. خودکارآمدی عمومی (GSE-۱۰)^۴
۴. باورهای مدرنیته ۵. ارزش‌های علاقه به مادیات و دلبستگی به ارزش‌های مادی ۶. ارزش‌های متافیزیکی ۷. نیازهای اساسی (شایستگی، روابط خاص) ۸. خودمختاری اخلاقی با خرده‌مقیاس (خودمختاری انسانی، خودمختاری توحیدی)
۹. انگیزش اخلاقی (انگیزش درونی، بیرونی، توحیدی) ۱۰. انگیزش پیشرفت ۱۱. احساسات اخلاقی: (احساسات خودگرایانه، احساسات دیگرگرایانه، احساسات خداخواهانه) ۱۲. اخلاق نوع‌دوستی.

تهیه ابزار پژوهش

عمده ابزارهای استفاده شده شامل آزمون‌های استاندارد و تعداد محدودی ترجمه‌بازنمایی شده براساس فرهنگ ایرانی خیرین مدرسه‌ساز به شرح زیر است:

۱. پنج عامل شخصیت Neo-FFI با استاندارد ایرانی.
۲. ویژگی‌های فردی (خودکارآمدی عمومی، خوش‌بینی، انگیزش پیشرفت هرمنس استاندارد شده ایرانی).
۳. نیازهای اساسی روان‌شناختی دسی و ریان بازسازی شد.
۴. ارزش‌های مادی و وابستگی به مادیات، ترجمه و براساس فرهنگ ایرانی-اسلامی بازسازی شد.

1. Multi Stage Clustering Sampling

2. Clustering

3. NEO- Five Factor Inventory

۵. تدوین باورهای مدرنیته، باورهای دینی، ارزش‌های متافیزیکی و احساسات اخلاقی براساس مؤلفه‌های زیر انجام شد.

الف) تهیه ابزار باورهای مدرنیته: معیارهای مدرنیته به شرح زیر است:

۱. جایگزینی نسبی ارزش‌های انسانی مثل آزادی، برابری و فردگرایی، ۲. قوت گرفتن نهضت علمی و روش‌های علمی، ۳. اعتقاد به عقل و عقلانیت و تأثیرات مدنی فرهنگ و تکنولوژی ۴. اعتقاد به پیشرفت ۵. اعتقاد به سکولاریسم با محوریت احساسات دینی (بیرج به نقل از عاملی، ۱۳۸۳، ص ۱۰).

الف - تهیه گویه‌های باورهای مدرنیته با معیارهای فوق ب - غربال‌سازی اولیه: حذف مفاهیم مشترک و تکراری ج - اجرای مقدماتی د - غربال‌سازی ثانویه: اصلاح و ویرایش مفاهیم. پس از اصلاح ۱۵ گویه، به ۹ گویه تبدیل شد.

ب) باورهای دینی: پس از تعریف باورهای دینی و اهداف مفهوم معیارهای زیر به صورت باورهای درست مورد توجه قرار گرفت: ۱. اهمیت دین در زندگی، ۲. اعتقاد به مبدأ، ۳. اعتقاد به معاد، ۴. اعتقاد به بقاء و جاودانگی انسان، ۵. اهمیت اخلاق در زندگی دنیا و آخرت. الف - تهیه گویه‌های باورهای دینی با معیارهای فوق ب - غربال‌سازی اولیه: حذف مفاهیم مشترک و تکراری ج - اجرای مقدماتی د - غربال‌سازی ثانویه: اصلاح و ویرایش مفاهیم.

ج) ارزش‌های متافیزیکی: پس از تعریف ارزش‌های متافیزیکی و اهداف مفهوم معیارهای متافیزیک مورد توجه قرار گرفت: ۱. هستی‌شناسی مبدأ و معاد، ۲. معرفت‌شناسی انسان، ۳. ارزش‌شناسی.

پس از تدوین گویه‌های مناسب، بهینه‌سازی گویه‌ها و غربال‌سازی اولیه انجام شد. پس از اجرای مقدماتی، غربال‌سازی ثانویه هم انجام گرفت و پس از بررسی متخصصان تربیتی و دینی، با ابزار ارزش‌های فرا مادی اینگلهارت مقایسه گردید و پایایی آن با اجرای روی ۶۰ نفر مشخص شد.

د) احساسات اخلاقی: براساس شبکه‌ای از احساسات اخلاقی طراحی شد که بین مفاهیم رابطه‌ای نظری پدید آمد و براساس پیوستگی تقدم و تأخر انواع عمل اخلاقی مشخص شد. معیارهای احساسات اخلاقی براساس فقدان عاطفه منفی احساسات خودخواهانه (بیشینه کردن منافع فردی)، احساسات دیگرخواهانه (ارتباط درون‌گروهی و بین‌گروهی) با احساسات رضایت‌مندانه مورد توجه قرار گرفت. احساسات خداخواهانه براساس ارزش‌های غایی و درازمدت

تهیه شد. پس از اجرای مقدماتی در همایش خیرین غربال‌سازی ثانویه انجام گرفت و روایی همزمان آن با احساسات شادکامی تعیین شد.

شاخص‌های خودگرایی اخلاقی: باورهای مدرنیته، انگیزش اخلاقی، دلبستگی به ارزش‌های مادی و احساسات اخلاقی تعیین شد.

شاخص‌های اخلاق فطری: براساس مقیاس نیازهای روابط خاص، نیازهای کسب شایستگی، خودمختاری اخلاقی مشخص شد.

شاخص‌های اخلاق توحیدی: براساس مقیاس‌های باورهای دینی، ارزش‌های متافیزیکی، انگیزش اخلاقی، خودمختاری اخلاقی و احساسات اخلاقی تعیین شد.

روایی ابزارهای پژوهش

۱. اعتبار آزمون شخصیتی (NEO-FFI) فرم کوتاه بین ۰/۸۶ تا ۰/۹۰ قرار دارد. در کشورهای مختلف روایی و سودمندی آن تأیید شده و به‌طور گسترده در جوامع مختلف مورداستفاده است. (رابینز و همکاران، ۲۰۰۱م)

۲. جهت‌گیری زندگی (LOT) روایی همگرا و افتراقی این آزمون به روش مقایسه LOT-R با مقیاس منبع کنترل تأیید شده‌اند (شی پروکارور، ۱۹۸۵م؛ موسوی نسب و نقوی، ۱۳۸۵). ضرایب روایی همزمان خوش‌بینی با افسردگی و خودتسلط‌یابی ۰/۶۵ و ۰/۷۳ به دست آمد (زمردی، ۱۳۸۶). آزمون جهت‌گیری زندگی^۱ را خدابخشی (۱۳۸۳) در ایران هنجاریابی کرد.

۳. ویرایش ایرانی مقیاس باورهای خودکارآمدی عمومی^۲ (نظامی، شوارتز و جروسلم^۳، ۱۹۹۶م، به نقل از رجبی، ۱۳۸۵) دارای ده گویه چهارگزینه‌ای با دامنه ۱ تا ۴ است که کمینه و بیشینه نمره آن ۱۰ و ۴۰ است. این مقیاس برای پیش‌بینی سازگاری پس از دگرگونی زندگی یا همچون نمایه از چگونگی زندگی در هر مرحله رشدی است. روایی سازه ۰/۶۹ و روایی همزمان بر روی ۳۱۸ نفر از دانشگاه چمران اهواز ۰/۳۰ بود (رجبی ۱۳۸۵).

۴. باورهای مدرنیته: ۸ گویه محقق ساخته ارزش‌های نسبی انسانی، اعتقاد به عقلانیت و تأثیرات مدنی، اعتقاد به پیشرفت که روایی همزمان باورهای مدرنیته با هویت مدرن (حاجیان، ۱۳۸۸) ۰/۷۷ به دست آمد.

۵. باورهای دینی محقق ساخته روایی همزمان با باورهای دینی، آذربایجانی (۱۳۸۸) ۰/۶۹،

1. Life orientation Test Revised

2. generality

3. Nezami, E..., Schwaraer, R., & Jerusalemim

همچنین باورهای دینی هالند ۰/۹۳ به دست آمد.

۶. ارزش‌های علاقه به مادیات دارای سه بُعد ریسک، وسواس و مال‌اندوزی است.
۱. ریسک: از طرفی پول را هیچ می‌انگارد و از طرف دیگر با پول چه کارهایی می‌تواند انجام دهد.
 ۲. وسواس: علاقه عجیب و خارق‌العاده به پول دارد و از نقش کاربردی پول غافل است. وابستگی به پول به دوران کودکی، آن زمانی که والدین وسواسی مشغله مالی داشتند، برمی‌گردد.
 ۳. مال‌اندوزی معرف تصویری از فرد خسیس کلیشه‌ای است که زندگی‌اش را بیشتر به تملک مال اختصاص می‌دهد. سرسپردگی به پول براساس جمع نمره‌های وسواس، مال‌اندوزی و نصف امتیاز ریسک است. روایی محتوایی از نظر پانزده متخصص علوم اجتماعی و علوم تربیتی تأیید شد. (یونسکو، ترجمه مؤسسه تهیه و ساخت آزمون علوم رفتاری سینا، بی تا)
۷. ارزش‌های متافیزیک: براساس چهار مؤلفه اعتقاد به مبدأ، معاد، جاودانگی انسان و اعتقاد به اخلاق نیک اندازه‌گیری شد. روایی محتوا آن از دیدگاه متخصصان فلسفه تعلیم و تربیت مورد تأیید قرار گرفت.
۸. نیازهای اساسی روان‌شناختی^۱: نیاز به شایستگی، وابستگی روابط خاص زمینه‌ساز رضایت افراد برای توسعه عملکرد بهینه در زندگی است. روایی محتوایی از دیدگاه متخصصان تعلیم تربیت و روان‌شناسان تأیید شد.
۹. خودمختاری اخلاقی براساس نظریه کانت، شافتمبری و آموزه‌های اسلامی تهیه شد و روایی همزمان آن با خودمختاری ۰/۸۱ به دست آمد (دسی و ریان، ۲۰۰۰م).
۱۰. انگیزش اخلاقی با سه خرده‌مقیاس انگیزش اخلاقی درونی^۲، بیرونی دینی (انجام تکالیف دینی) اندازه‌گیری شد. انگیزش درونی با مقیاس‌های علاقه، لذت، فهم شایستگی، تلاش و اهمیت، فهم انتخاب، ارزش سودمندی و برقراری ارتباط بین فردی، با ایجاد دوستی اندازه‌گیری شد که از مک کالی^۳ (۱۹۸۶م) اخذ شده است. انگیزش اخلاق بیرونی در قالب منزلت اجتماعی، شهرت و محبوبیت است. انگیزش دینی با مؤلفه صدقه، انفاق، خمس، خیرات برای اموات یا باقیات و صالحات تعیین شد. روایی همزمان آن با منبع کنترل درونی و بیرونی ۰/۶۷ به دست آمد.
۱۱. روایی انگیزه پیشرفت هرمنس در مطالعات فراوان تأیید شده است.

1. Basic Psychological Need Scales

2. Intrinsic motivation Inventory

3. McCauley & etal

۱۲. احساسات اخلاقی براساس پایه نظری شادکامی^۱ مفاهیم عاطفه مثبت، رضایت‌مندی و نداشتن احساس منفی آرگایل و کراسلند (۱۹۸۹م) که براساس معکوس پرسشنامه بک ۱۹۷۶ تهیه شده است و در احساسات اخلاقی با چهار مقیاس نداشتن احساس منفی، احساسات خودگرایانه، دیگرگرایانه و خداخواهانه به صورت یک شبکه‌ای علی که پیوستگی، تقدم و تأخر در آن مفاهیم است تهیه شد. ۱۸ گویه که براساس پیوستار مفاهیم عاطفه منفی، خودگرایانه، دیگرگرایانه و خداخواهانه اندازه‌گیری شد که براساس همسانی درونی نشان داد که همه گویه‌ها با نمره کل همبستگی بالایی دارد.

۱۳. نوع دوستی براساس رفتارهای اجتماعی مطلوب تجدیدنظرشده (کارلو و همکاران^۲، ۲۰۰۳م)، پرسشنامه (راشتون^۳ و همکاران، ۱۹۸۴م)، پرسشنامه ارزش‌های نوع دوستانه (نیکل^۴، ۱۹۹۸) و پرسشنامه انگیزش و مسئولیت اجتماعی (استیل و همکاران^۵، ۲۰۰۸) به صورت ۳۰ گویه سازماندهی شد و روایی محتوا از دیدگاه متخصصان روان‌شناسی تربیتی و سنجش مورد تأیید قرار گرفت.

پایایی ابزار پژوهش

۱. **آزمون شخصیتی: (NEO) فرم کوتاه:** (شارون^۶ و دیگران، ۲۰۰۲) ضریب پایایی کل ۰/۸۶ خرده‌مقیاس‌های آزمون مشتمل بر روان‌رنجورخویی ۰/۷۷، برون‌گرایی ۰/۷۳، انعطاف‌پذیری، ۰/۶۸ و ۰/۸۱ وجدان بودن گزارش شده است (عبدالله‌زاده، ۱۳۸۶) و گروسی (۱۳۸۰) پایایی را برای عوامل C,A,O,E,N به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۸۰، ۰/۷۹، ۰/۷۶ و ۰/۷۶ به دست آورده و آلفای کرنباخ در پنج عامل C,A,O,E,N به ترتیب ۰/۶۰، ۰/۷۹، ۰/۵۷، ۰/۳۲ و ۰/۷۶، ۰/۶۰ بوده است. پایایی با روش بازآزمایی بین ۰/۷۶-۰/۵۳ نشان داده شد (قره‌باغی، ۱۳۸۲؛ حق‌شناس، ۱۳۷۸).

۲. **خوش‌بینی:** با روش آلفای کرنباخ ۰/۷۶ و ضریب پایایی بازآزمایی ۰/۷۹ با چهار هفته فاصله مشخص شد (شی‌یر و کارور، ۱۹۸۵ م، به نقل از موسوی‌نسب).

۳. **باورهای خودکارآمدی عمومی:** پایایی با ضرایب آلفای کرنباخ (۰/۸۴-۰/۸۲) برای

1. Oxford happiness Inventory
2. Carlo & etals
3. Rushton & etal
4. Altruistic Values Nickell
5. Social responsibility
6. Sharon

دانشجویان به دست آمده است (رجبی، ۱۳۸۵).

۴. باورهای مدرنیته: پایایی با روش آلفای کرنباخ ۰/۶۷ محاسبه شد.
۵. باورهای دینی: با روش کرنباخ ۰/۷۷ به دست آمد، برای گروه مذهبی و غیر مذهبی ۰/۹۵ محاسبه شد.
۶. ارزش‌های علاقه به مادیات: پایایی با روش کرنباخ ۰/۷۱ محاسبه شد.
۷. ارزش‌های متافیزیکی: پایایی با روش بازآزمایی در فاصله دو هفته ۰/۶۴ به دست آمد.
۸. نیازهای اساسی روان‌شناختی در ارتباط با شایستگی، نیازهای روابط خاص: پایایی با روش آلفای کرنباخ برای دو مقیاس برابر ۰/۸۹ محاسبه شد.
۹. خودمختاری اخلاقی: ده گویه براساس نظریه کانت، شافتسبری، زیباکلام و آموزه‌های اسلامی فراهم شد و پایایی با روش کرنباخ آن با خودمختاری ۰/۷۴ به دست آمد.
۱۰. انگیزش اخلاقی با خرده‌مقیاس درونی و بیرونی و دینی: پایایی با روش کرنباخ به صورت جمعی ۰/۶۹ محاسبه شد.
۱۱. انگیزه پیشرفت هرمنس در اجرای مقدماتی: با روش آلفای کرنباخ ۰/۷۳ به دست آمد.
۱۲. احساسات اخلاقی: با روش آلفای کرنباخ ۰/۹۴ محاسبه شد.
۱۳. نوع دوستی براساس مقیاس رفتارهای اجتماعی مطلوب: (کارلو، ۲۰۰۲) پایایی با روش آلفای کرنباخ ۰/۷۸ به دست آمد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

سهم عوامل براساس مدل همزمان و رگرسیون چندمتغیره با استفاده از نرم‌افزار SPSS و ویراست بیستم تحلیل گردید و برای تهیه مدل از آرایش مسیرها با استفاده تحلیل مسیر^۱ روابط علی میان متغیرها مشخص شد. البته پژوهشگر براساس چارچوب پژوهش، تئوری‌های مختلف را برحسب همگرایی‌ها و خطوط مشترک ترکیب و زمینه‌های تهیه مدل تحلیل را فراهم آورد. نوع دوستی، متغیر وابسته در نظر گرفته شده، سپس با استفاده از رایانه، خط رگرسیون پنج نوع اخلاق مشخص شد. به عبارتی، بتاهای^۲ کلیه متغیرها محاسبه، آنگاه بتاهایی که معنی‌دار نبود حذف شد. از پنج نوع اخلاق، اخلاق فطری، خودگرایی اخلاقی و اخلاق توحیدی ارتباط آنها با یکایک متغیرها بررسی و در رسم دیاگرام مقدار هر بتا روی پیکان مربوط مشخص شد.

1. Path Coefficient

2. β (Beta)

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش روابط ۲۲ متغیر در الگوهای پیشنهادی بررسی شد. پیش از ارزیابی مدل تحلیل مسیر به منظور نشان دادن رابطه بین متغیرهای نشانگر^۱ یا سازه مکنون^۲ روی مدل اخلاق نوع دوستی اجرا شد. الگوی پیشنهادی در این پژوهش شامل پنج متغیر، خودگرایی اخلاقی، اخلاق مراقبتی، اخلاق فطری، اخلاق منش و اخلاق توحیدی است. هر یک از آنان از طریق چندین متغیر نشانگر اندازه گیری و در تحلیل نهایی خط رگرسیون و β (بتاها) که معنی دار بودند، مورد استفاده قرار گرفتند و غیر معنادارها حذف شدند. شکل زیر عوامل اصلی علیت و متغیرهای مکنون را نشان می دهد.

۱. عوامل تعیین کننده علیت نوع دوستی خیرین مدرسه ساز چیست؟

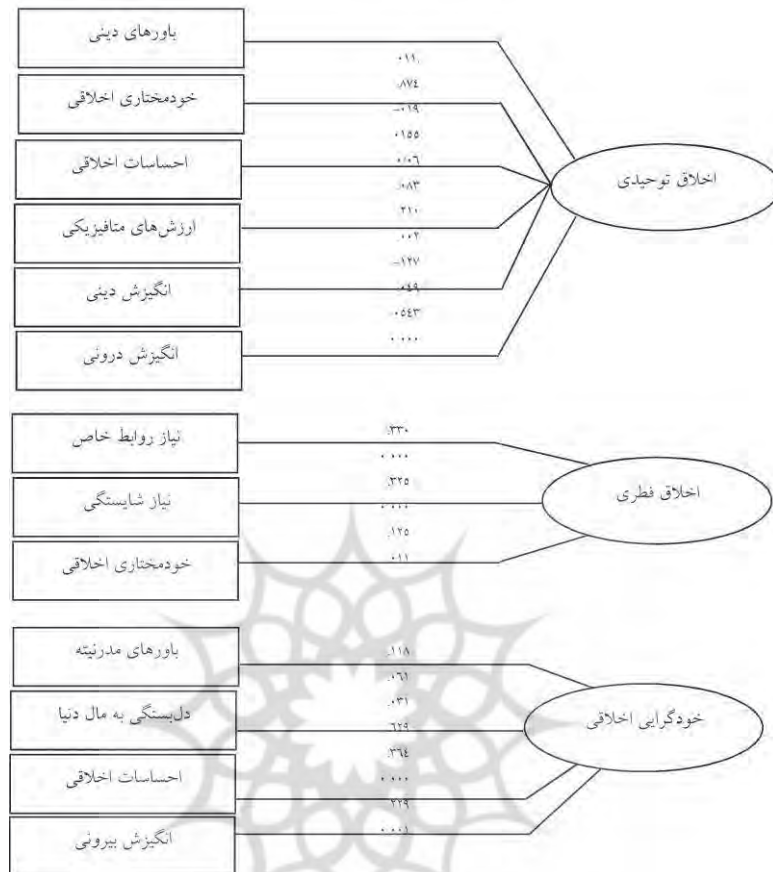
جدول ۲. شاخص های برازندگی مدل اخلاق نوع دوستی بر اساس اخلاق فطری، خود گرایی و توحیدی

متغیرهای مؤثر	ضرایب شیب غیر استاندارد	خطای استاندارد	ضرایب شیب استاندارد Beta	آزمون t	سطح معناداری
ضریب ثابت	۵/۵۶۶	۵/۳۵۳	—	۱/۰۴۰	۰۳۰۰
اخلاق فطری	۰/۴۷۶	۰/۰۷۱	۰/۴۸۴	۶/۶۹۲	۰۰۰۰
اخلاق توحیدی	۰/۰۴۹	۰/۰۳۱	۰/۱۲۸	۱/۶۰۹	۰۱۰۹
خود گرایی اخلاقی	۰/۱۱۳	۰/۰۳۸	۰/۲۳۷	۳/۴۴۰	۰۰۰۰

همان طور که جدول (۲) نشان می دهد، متغیر پیش بین اخلاق فطری خط رگرسیون یا ضریب شیب استاندارد β برابر با ۰/۴۸۴ و معنادار است. متغیر پیش بین اخلاق توحیدی ضریب شیب استاندارد β برابر با ۰/۱۲۸ و در سطح ۱% معنادار است. همچنین متغیر پیش بین خودگرایی اخلاقی ضریب شیب استاندارد β برابر است با ۰/۲۳۷ که در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است.

1. Indicator

2. Latent

نمودار (۲) عوامل اصلی علیت و سازه‌های مکنونی
 پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

۲. عوامل میانجی بر نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز چیست؟

جدول ۳. اثرهای غیرمستقیم ویژگی صفات، ارزش‌های درونی و بیرونی، عوامل اجتماعی بر نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز

متغیرهای مؤثر	ویژگی صفات	ارزش‌های درونی صلاحیت‌ها	ارزش‌های بیرونی حسن رفتار با دیگران	عوامل اجتماعی	اثر عوامل میانجی کل
اخلاق فطری	۰/۳۲۸	۰/۲۷۵	۰/۲۶	۰/۲۳۹	۰/۹۷۴
اخلاق توحیدی	۰/۰۷۵	۰/۰۶۶	۰/۰۸۴	۰/۱۰۱	۰/۳۲۶
خودگرایی اخلاقی	۰/۳۸	۰/۰۴۵	۰/۱۲۵	۰/۲۷۲	۰/۷۲۲

همان طور که در جدول (۳) نمایان است، اثر غیر مستقیم اخلاق فطری برابر ۰/۹۷، اخلاق توحیدی برابر با ۰/۳۳ و خودگرایی اخلاقی ۰/۸۲ است. پس بیشترین اثر غیر مستقیم به اخلاق فطری و کمترین اثر غیر مستقیم به اخلاق توحیدی ارتباط داده شده است؛ به بیان دیگر، اخلاق فطری بر نوع دوستی خیرین بالاترین نقش میانجی را دارد.

۳. محاسبه اثرهای غیر مستقیم ویژگی های صفات در تحلیل مسیر

الف) اثرهای غیر مستقیم اخلاق توحیدی بر نوع دوستی در دو مسیر محاسبه می شود:

$$P_M = 0/22 \times 0/13 = 0/029 \text{ اثر برون گرایی و اخلاق توحیدی بر نوع دوستی}$$

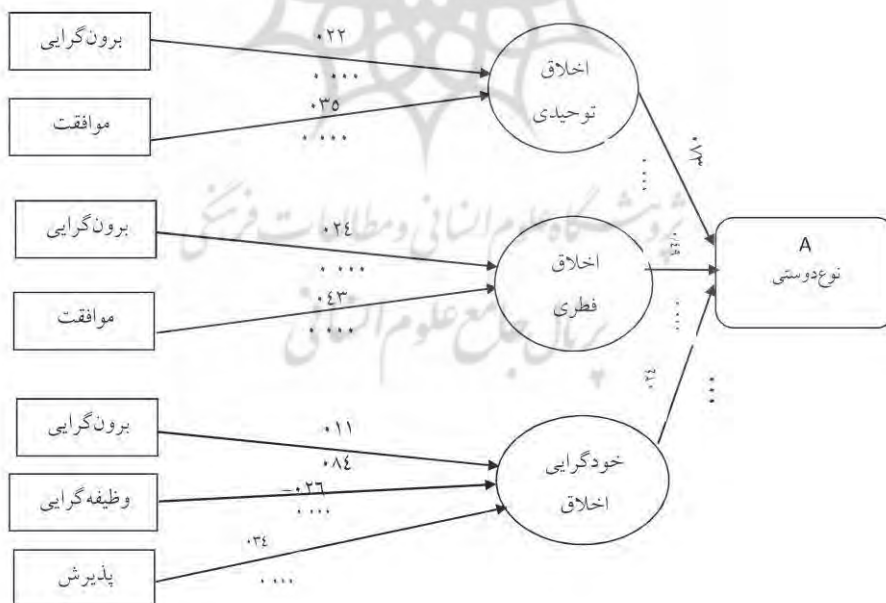
$$P_M = 0/35 \times 0/13 = 0/046 \text{ اثر موافقت و اخلاق توحیدی بر نوع دوستی}$$

ب) اثرهای غیر مستقیم اخلاق فطری بر نوع دوستی در دو مسیر برون گرایی و موافقت محاسبه می شود:

$$P_I = 0/24 \times 0/49 = 0/118 \text{ اثر برون گرایی و اخلاق فطری بر نوع دوستی}$$

$$P_I = 0/43 \times 0/49 = 0/210 \text{ اثر موافقت و اخلاق فطری بر نوع دوستی}$$

ج) اثرهای غیر مستقیم خودگرایی اخلاقی بر نوع دوستی: در سه مسیر برون گرایی، موافقت و وظیفه گرایی محاسبه می شود.

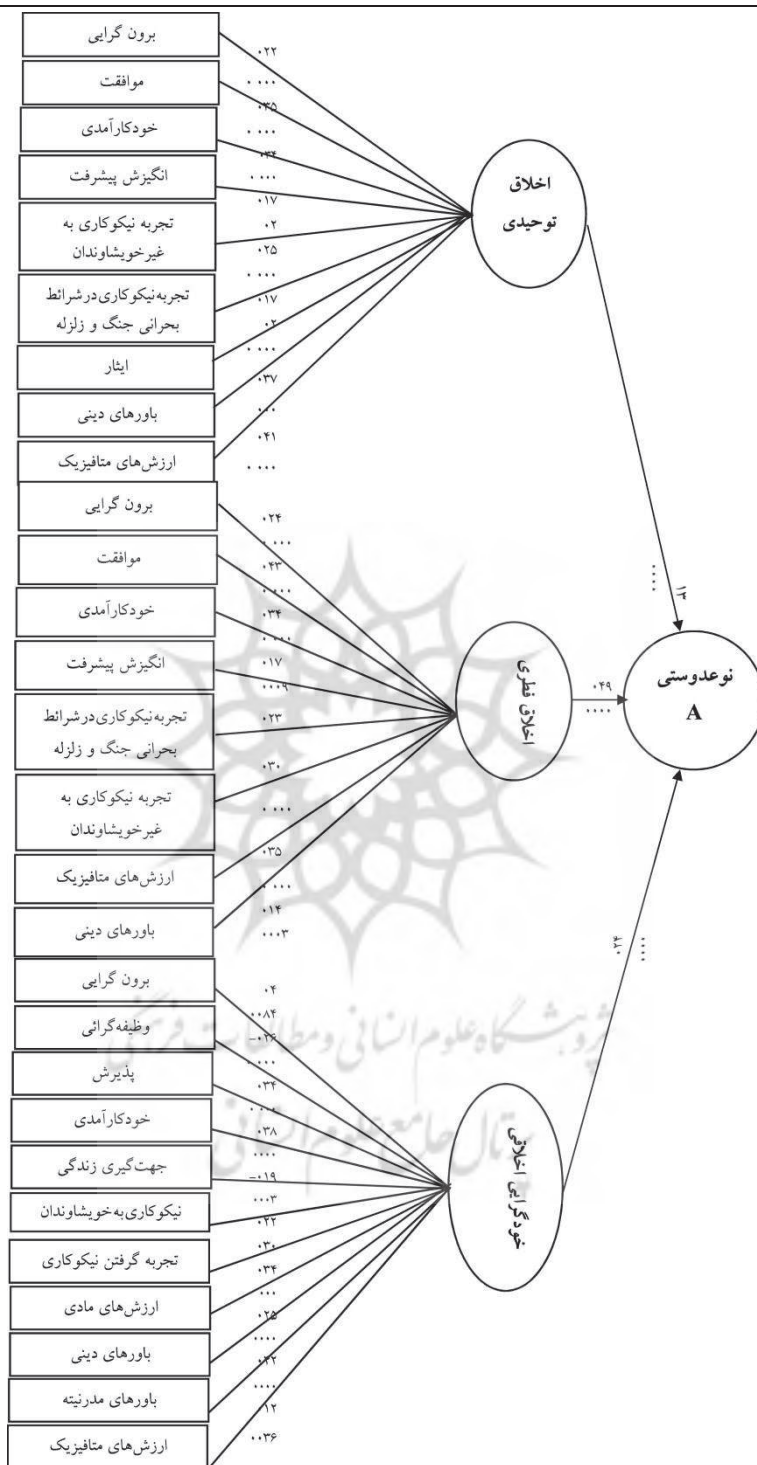
نمودار ۳. اثرهای غیر مستقیم ویژگی های صفات بر نوع دوستی

مدل نوع دوستی خیرین مدرسه‌ساز، پیوستگی متغیرهای پژوهش را در یک زنجیره نشان می‌دهد. مدل‌های کمی ابزاری برای نمایش رابطه علت و معلول است و مدل‌های کیفی^۱ بیشتر بر ترکیب استنتاجات مفروضات و قضاوت ذهنی براساس شواهد عملی خیرین مدل‌بندی شده است. چنانچه بخواهیم بدانیم نوع دوستی انسان تا چه میزان می‌تواند رشد کند، بهتر است شاخص‌ترین خیرین انتخاب و مورد مطالعه قرار گیرند. از خیرین می‌توان بیشترین اطلاعات را در زمینه اخلاق نوع دوستی کسب کرد. پس در فرآیند پژوهش و مدل‌سازی مشاهده، تجربه و تعقل و استقرا و قیاس به یاری هم می‌شتابند؛ بنابراین، به طراحی مدل مفهومی برای درک دقیق و عمیق اجزا و ابعاد اخلاق نوع دوستی به متغیرسازی پرداخته شد. مدل‌های یک تدبیر موقتی^۲ بین تعامل عالم و علم است که چهارچوبی برای یک فعالیت مستمر پژوهشی در حال پیشرفت فراهم می‌کند. بر همین اساس گزاره‌های کلی مدل پژوهشی به شرح زیر است.

۱. اخلاق نوع دوستی تابعی از اخلاق فطری، توحیدی و خودگرایی است.
 ۲. اخلاق نوع دوستی تابعی ضمنی از صفات شخصیت، ارزش‌های درونی، بیرونی و عوامل اجتماعی است.
- بر همین اساس دیاگرام مدل کمی در نمودار (۴) ترسیم شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. qualitative
2. Temporary expedient

نتیجه‌گیری

- شبهات‌های مدل نوع‌دوستی خیرین مدرسه‌ساز در خودگرایی اخلاقی، اخلاق فطری و اخلاق توحیدی
۱. در هر سه نوع اخلاق، خیرین به دنبال خیر و منفعت خویش هستند. تمایز آنها در زمینه و موقعیت مورد جست‌وجوی آنان است. خودگرایی اخلاقی خیر و منفعت را در زمینه ارزش‌های عینی و اخلاق فطری در ارزش‌های انسان‌گرایانه و اخلاق توحیدی خیر و منفعت را در متافیزیک و آخرت‌گرایی دنبال کرده‌اند.
 ۲. تجلی نوع‌دوستی در خیرین براساس ویژگی شخصیتی همدلی و برون‌گرایی بود. نیروی محرکه خیرین در زمان حال ویژگی برون‌گرایی آنان بود که به عوامل بیرونی یا نیازهای اجتماعی مدرسه‌سازی بیشترین کنش را نشان دادند. هر چه برون‌گرایی افزایش پیدا کرده، تمایل به همکاری خیرین هم بیشتر شده است. پس عامل حرکت‌آفرین خیرین در امر مدرسه‌سازی ویژگی برون‌گرایی آنان بوده که بیشترین تغییر را در محیط و اطرافیان ایجاد کرده‌اند.
 ۳. در هر سه نوع اخلاق، افراد به عمل نوع‌دوستانه تعلق خاطر دارند و آن را در مسیر اهداف و آرمان‌های خود تفسیر کرده‌اند. شواهد پژوهشی موجود در گزاره‌های مختلف نشان دادند که «مدرسه‌سازی عشق من است» (نیک‌رو، خیرین مدرسه‌ساز، ۱۳۸۷)؛ «مدرسه‌سازی کعبه آرمان‌های انسانی است» (افشار، خیرین مدرسه‌ساز، ۱۳۸۷)؛ «در کارهای خیر دنباله‌رو نباشید بلکه پیش‌قدم شوید» (علیزاده، خیر مدرسه‌ساز، ۱۳۸۷).
 ۴. خیرین در هر سه نوع اخلاق دارای سلامت روانی بودند، با افزایش سلامت روانی، مدرسه‌سازی هم بیشتر شده است. شواهد پژوهشی تحقیق کیفی نشان داد که خیرین هنگامی که مدرسه ساختند، تمایلشان برای مدرسه‌سازی بیشتر شده است. به‌گونه‌ای که نیازهای درونی آنان را راهنمایی کرده که باز هم مدرسه بسازند (دامغانیان، خیر مدرسه‌ساز، ۱۳۸۷). خیرین بارهایی از مادیات و فعالیت‌های خیریه به موقعیت تعالی دست یافتند و این امر سبب تداوم امر خیر یا مدرسه‌سازی شده است.
 ۵. خیرین در سه نوع اخلاق با خودکارآمدی و تلاش‌های طاقت‌فرسا به موقعیت ایده‌آل اقتصادی رسیده‌اند. خودکارآمدی نقش تعیین‌کننده‌ای بر خودانگیزی افراد دارد که شامل گزینش اهداف چالش‌آور، استقامت و پشتکاری در مشکلات است. در این خصوص، خیرین در گزاره‌های مختلف اظهار کردند: که هیچ‌گاه خود را بازنشسته نکردم، کسی که خودش را بازنشسته کند به این معنی است که در انتظار مرگ نشسته است و اکنون که ۸۳ سال سن دارم در فعالیت‌های عام‌المنفعه

بسیاری شرکت می‌کنم مثل کمک به تعمیر بیمارستان، احداث اورژانس بین‌المللی در جاده تبریز-ماکو، احداث مدرسه شبانه‌روزی دخترانه که پیش از یک میلیارد تومان هزینه داشته است. با مدرسه‌سازی احساس آرامش می‌کنم، انگار یک بدهی داشته‌ام که پرداخت شده است (سینای نازکی، خیر مدرسه‌ساز، ۱۳۸۷).

۶. صفات شخصیتی موافقت در اخلاق فطری و اخلاق توحیدی مشترک است، موافقت و درک ایده‌آل یا توافق عقلانی بر نیاز مدرسه‌سازی در موقعیت‌های مختلف متمرکز بوده‌اند. همدلی عامل مؤثر مدرسه‌سازی بوده و با افزایش سن هم رشد یافته‌تر شده است، به‌واسطه پاسخگویی از روی همدردی، هنجارها و اصول اخلاقی درونی‌تر شده و در مدرسه‌سازی بیشتر بروز کرده است. موافقت فراتر از احساس همدلی است بلکه با احساسات خداخواهانه هم عجین شده است. براساس شواهد پژوهشی، خیرین معتقدند که ساختن مدرسه اگر توأم با عشق الهی و خدمت به فرزندان جامعه که آینده‌سازان کشور هستند، نه تنها سختی ندارد بلکه بسیار لذت‌بخش نیز هست (رهنمون، خیر مدرسه‌ساز، ۱۳۸۷).

۷. ویژگی انگیزش پیشرفت در اخلاق فطری و توحیدی مشترک است. یکی از ویژگی‌های شخصیتی در انگیزش تسلط، تسلط بر چالش‌های مختلف است که شامل سرسختی روان‌شناختی، خود اثربخشی و ارزش‌های درونی، منبع کنترل درونی و آمادگی جو روانی برای پیشرفت بیشتر است. ویژگی انگیزش پیشرفت خیرین عامل اساسی مدرسه‌سازی بوده است.

تفاوت‌های مدل نوع‌دوستی خیرین مدرسه‌ساز

۱. عامل خطای انسان در خودگرایی اخلاقی، ارزش‌های مادی و بدبینی است، انسان هر قدر مادی‌گرا شود، به مرزهای تعارض نزدیک‌تر می‌شود و فرد را از اخلاق متعالی دور می‌کند. بدبینی، افعال اختیاری انسان را به مخاطره می‌اندازد، فرد براساس ارزیابی مستدل از موقعیت نمی‌تواند درست تصمیم‌گیری کند، به تدریج اراده فرد جذب بدبینی می‌شود به نحوی که موقعیت را با احساسات ناخوشایند بدتر هم می‌کند؛ ولی در اخلاق فطری و توحیدی، اراده تابع جهت‌گزینی آگاهانه و تصمیم‌گیری خیر و دوری از شر قرار دارد.

۲. داوطلبان غیرفعال در خودگرایی اخلاقی، رویکرد ابزاری به امر مدرسه‌سازی دارند و رفتار نوع‌دوستانه مدرسه‌سازی را وسیله‌ای برای دستیابی به چیزهای دیگر از قبیل بازسازی عزت‌نفس و کاهش تنش در بافت زندگی ابراز کردند. داوطلبان فعال در اخلاق فطری و توحیدی مشارکت در امر مدرسه‌سازی را وسیله‌ای برای ارضای نیازهای درونی خویش می‌دانند. اخلاق فطری در معیار

انسانی به فعالیت‌های فردی، گروهی مدرسه‌سازی اقدام کرده و مدرسه‌سازی را عشق به آرمان انسانی تفسیر کرده‌اند و با ارزش‌های دیگرخواهانه به رضایت فردی رسیدند. در اخلاق توحیدی با جهت‌گزینی الهی و احساسات خداگونه براساس اعتقاد به مبدأ و معاد مظهر نوع‌دوستی در امر مدرسه‌سازی را تفسیر کردند و درصدد هستند که با نوع‌دوستی، آگاهانه و برنامه‌ریزی‌شده برای قرب به خدا به‌طور گمنام و متواتر در امر مدرسه‌سازی همکاری کنند. براساس شواهد پژوهشی موجود خیرین، در گزاره‌های زیر نشان دادند که «در سفر آخرت، به اعمال و کردار نیک نیاز است. با دوراندیشی و همت در این دنیا می‌توان مقدمات آرامش و آسایش را در جهان آخرت فراهم کرد» (عدلی، خیر مدرسه‌ساز، ۱۳۸۷).

۳. خودگرایی اخلاقی یک نظریهٔ هنجاری است و هر شخصی باید خیر و منفعت خویش را به حداکثر برساند. خودگرایی اخلاقی مبتنی بر معرفت حسی و تجربی در موقعیت عینی است. اخلاق امری شخصی و ذوقی تلقی شده است که در خودگرایی اخلاقی، نیکوکاری با ارزش‌های نسبی‌گرایی تفسیر شده و در اخلاق فطری خیرین براساس باورهای دگرخواهانه و با ارزش‌های مسئولیت اجتماعی امر مدرسه‌سازی توصیف کرده‌اند. اصول اخلاقی محور عواطف انسانی است. هنگامی که یاری‌رسانی برای تعهد اخلاقی (مسئولیت اجتماعی) باشد، دفعات یاری‌رسانی بیشتر شده است. ولی در اخلاق توحیدی باورهای دینی، اعتقاد به مبدأ و معاد و ارزش بخشش ایثارگرانه در موقعیت وصول به جاودانگی یا کمال است که به دیگران بخشیده‌اند. ارزش‌ها براساس مبانی اخلاق توحیدی، شایستگی و جاودانگی انسان تفسیر شده است. هر چه افراد اموال و دارایی را که مایهٔ دلگرمی و دل‌بستگی است در راه خدا انفاق کنند، بیشتر احساس رضایت کرده‌اند. خیرین با انفاق، تزکیه نفس و مدرسه‌سازی از منافع مادی خود صرف نظر کرده و با تجارب دینی مختلف به عمل خیر خود سرعت بخشیدند؛ از این‌رو، نوع‌دوستی در اخلاق توحیدی نمایش سیر کمال در مراحل عملی مدرسه‌سازی تجلی کرده است.

۴. تفاوت انواع اخلاق بر نوع‌دوستی در کیفیت معرفت و انگیزش است. در خودگرایی اخلاقی، کیفیت معرفت در ارزش‌های مادی و عینی است. در اخلاق فطری، کیفیت معرفت انگیزش انسان‌گرایانه است، در اخلاق فطری انگیزش نوع‌دوستی با تحول درونی توصیف شده، در اخلاق توحیدی معرفت دینی شخص را به‌غایت خداگونه شدن با مدرسه‌سازی سوق داده است. رفتار خیرین مدرسه‌ساز براساس توصیف‌های متفاوت تجلی شده است.

۵. ویژگی عمل خیرین براساس صفات شخصیت یا خلق و خوی آنان قابل توصیف است. خلق و خو در روند ارزش‌ها و باورها شکل گرفته است. در خودگرایی اخلاقی، خیرین در قالب ارزش‌های مادی‌گرایانه از قبیل ایجاد شهرت یا ارتقای منزلت اجتماعی مدرسه‌سازی کرده‌اند. آنها

در اخلاق فطری در مسیر رشد شکوفایی خویش با انگیزش درونی قدم برداشته و در اخلاق توحیدی براساس انگیزش دینی (اجرای تکالیف دینی، انفاق، صدقه، خمس، زکات و...) و خلق و خوی همدلانه که فراتر از احساسات و هیجانات انسان خواهانه است، به مدرسه‌سازی اقدام کرده‌اند. همچنین شواهد پژوهشی موجود در گزاره‌های مختلف نشان داد که استدلال خودگرایی اخلاقی در خیرین، خودمدارانه به صورت کمک‌کننده بالقوه، در منافع و زیان است و در اخلاق فطری، احساسات دیگرمدارانه مبتنی بر انسان دوستانه بودن است. در اخلاق توحیدی احساسات خدامدارانه، اعتقاد به مبدأ و معاد و ارزش بخشش که با محبت خدا ارتباط دارد و حُسن خیر در حُسن خیرین تجلی پیدا کرده و حسن ذاتی اخلاق توحیدی در سایه حب الهی ادراک شده است.

۶. نیازها در خودگرایی اخلاقی براساس نیازهای سطوح پایین‌تر شامل منزلت اجتماعی، بازسازی عزت نفس و کاهش تنش در امر داغدیدگی نزدیکان بود. در اخلاق فطری نیازهای درونی براساس روابط خاص، شایستگی، خودمختاری و انگیزش درونی مبتنی بر خودشکوفایی، در فرآیند متعالی شدن عمل نوع‌دوستانه یا خیر آرامش‌آفرین گزارش شده است. در اخلاق توحیدی، انگیزش دینی مبتنی بر انجام تکالیف الهی و براساس اصول اخلاق توحیدی، شامل عدالت، احسان و عشق است. برای تحول فضایل اخلاقی احسان و مصادیق گوناگون آن اعم از صدقه، قرض دادن، اطعام فقیران، مسجده‌سازی و بیمارستان‌سازی است. اخلاق توحیدی ابدیت بخشیدن به آنچه انسان در اختیار دارد و عامل واسطه‌ای میان علم اخلاق و عمل اخلاقی، اراده است که در اخلاق توحیدی، جلوه خودمختاری دینی بر دامنه اختیار خیرین افزوده شده و سبب شده که معرفت اخلاقی با واسطه اراده انسان در عمل اخلاقی خیرین تجلی پیدا کند.

۷. موقعیت در اخلاق توحیدی، ابدیت بخشیدن بر آنچه انسان در اختیار دارد با اهداف غایت‌گرایانه و جاودانگی تفسیر شده، در اخلاق فطری، دیگرخواهی با ماهیت انسان خواهانه هماهنگ بوده و در خودگرایی اخلاقی، براساس اصول عدالت‌جویانه بر منفعت خویش و دیگران تأکید دارد که با جهت‌گیری بیرونی یا ابزارگرایانه همکاری نوع‌دوستانه را ممکن ساخته است.

۸. تفاوت خودگرایی اخلاقی، اخلاق فطری و توحیدی در ماهیت نوع اخلاق است که در خودگرایی اخلاقی خود منحصراً مادی و جسمانی است. انسان از منافع مادی خود دفاع می‌کند و هنگامی که عزت نفس فرد به خطر افتاده دست به اقدام یا جبران زده است و اخلاق در سلسله مراتب پوزیتیویستی و تقلیل‌گرایی، تابع امر نسبی‌گرایی شده است. اخلاق فطری به صورت ارادی و اختیاری پایبند به اصول اخلاقی فراتر از مردم عادی بوده و در فرآیند زندگی خود بر مهرورزی و مورد مهر قرار گرفتن متقابل به صورت دوجانبه تأکید کرده‌اند. خوشبختی هم‌نوع، پیوندی عمیق و دوجانبه با عواطف دارد و دیگرخواهی در گرایش‌های فطری به انسجام فرد و نیل به

برترین کمالات انسانی کمک کرده است. در اخلاق توحیدی، ارضای درونی در امر مدرسه‌سازی با جاودانگی و ابدیت‌گرایی عجین شده است. حب ذات در قالب انسان فرا مادی، با جهت‌گیری الهی فرد را به تأمل در اجرای تکالیف دینی بیشتر سوق داده است.

تفاوت ساحت ارزش‌ها در انواع اخلاق، اخلاق توحیدی، اخلاق فطری و خودگرایی اخلاق:

۱. خیرین اخلاق توحیدی با تأکید بر ارزش‌های متافیزیکی، اعتقادات دینی مشتمل بر باورهای دینی، انگیزش دینی و گمنام ماندن به شکل ایثارگریانه در موقعیت ملی و بین‌المللی و در فعالیت‌های متنوع نوع‌دوستانه حضور پیدا کرده‌اند. براساس شواهد پژوهشی موجود، مدرسه‌سازی گسترده خیرین به شرح زیر است: خسروشاهی ساخت ۴۱۵ مدرسه، علی‌پور ۷۲ مدرسه، ابراهیمی ۸۵ مدرسه، حسین‌پور با وجود آنکه تحت پوشش کمیته امام خمینی (ره) بوده، با دیه فرزندش مدرسه‌ای در محل سکونت خود در خراسان رضوی روستای نصر جلگه رخ تربت حیدریه ساخته به امید آنکه چراغی همواره در ابدیت روشن گردد (سیزدهمین جشنواره خیرین مدرسه‌ساز، ۱۳۹۰). ارزش اخلاقی در اخلاق توحیدی با جاودانگی شدن، تفسیر شده است.

۲. در اخلاق فطری، ارزش‌های انسان‌گرایانه در موقعیت خیرین مدرسه‌ساز بارز است؛ شواهد پژوهشی موجود نشان داد که مردانی آذر و داور پناه دو میلیارد تومان در امر مدرسه‌سازی مناطق محروم صرف کرده‌اند (جشنواره خیرین مدرسه‌ساز، ۱۳۹۰). جهت‌گیری ارزشی در اخلاق فطری تابع مسئولیت اجتماعی در خیرین شکل گرفته است. خیرین مدرسه‌ساز نتیجه کار نیک خود را در پرورش انسان‌هایی می‌بینند که آینده این مرزوبوم به دست آنان رقم خواهد خورد.

۳. در خودگرایی اخلاق، خیرین در موقعیت عینی به صورت شادی طلبانه و آرامش‌خواهانه در امر مدرسه‌سازی مشارکت داشتند. در شواهد پژوهشی موجود، تجارب اولیه فعالیت‌های نیکوکاران به صورت قلک‌هایی بود که از سوی شش‌هزار دانش‌آموز برای مدرسه‌سازی به میزان ۳۰ میلیون تومان اهدا شد (جشنواره خیرین مدرسه‌ساز، ۱۳۹۰). از این‌رو، در خودگرایی اخلاقی، ارزش اخلاقی در سطح ارزش‌های متقابل است.

در مجموع خیرین در موقعیت‌های مختلف اجتماع بیشتر در اخلاق فطری و اخلاق توحیدی ابراز وجود کرده‌اند که با تحقیقات پی‌درپی باید در ایجاد بومی‌سازی تحول اخلاقی در فرهنگ ایرانی-اسلامی گام اساسی برداشته شود. توان رفتاری خیرین در بافت زندگی مشتمل بر ویژگی‌های خودکارآمدی، انگیزش پیشرفت و احساسات مثبت‌گرایانه به دیگران و حضور ارزش‌های متافیزیکی بوده است. همچنین باید در فرآیند تهیه محتوای دانش تربیتی از ویژگی‌های خیرین استفاده کرد؛ و در آموزش اخلاق باید برای ایجاد ویژگی‌های شخصیت موافقت، رها شدن از مادیات، بخشیدن، ایثار مالی و استمرار عمل خیر پیوسته بهره گرفت.

منابع

- قرآن کریم (۱۳۷۳)، ترجمه م. فولادوند، تهران: انتشارات دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
- آذربایجان، مسعود (۱۳۸۲)، تهیه و ساخت آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه بر اسلام، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بوربور، حبیب‌الله (۱۳۸۵)، چهره‌های ماندگار، زندگی و کارنامه خیر مدرسه‌ساز، سیدعلی‌اکبر عادل، تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور.
- بوربور، حبیب‌الله (۱۳۸۷)، «ویژه‌نامه دهمین جشنواره خیرین مدرسه‌ساز کشور»، فصلنامه مدرسه نو، شماره ۴۹، بهار ۱۳۸۷.
- بوربور، حبیب‌الله (۱۳۸۵)، چهره‌های ماندگار، زندگی و کارنامه خیرین مدرسه‌ساز برادران مردانی آذر، تهران: انتشارات سوره مهر، سازمان نوسازی و تجهیز مدارس کشور.
- بی‌ریا و دیگران (۱۳۷۵)، روان‌شناسی رشد، ج ۲، قم: دفتر همکاری حوزه و دانشگاه.
- حاجیان، ابراهیم (۱۳۸۸)، جامعه‌شناسی هویت ایرانی، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، گروه پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی.
- حق‌شناس، حسن (۱۳۷۸)، «هنجاریابی آزمون شخصیتی نو»، فرم تجدیدنظر شده، مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، سال چهارم، شماره ۴.
- رئیس دهکردی، مرتضی (۱۳۸۷)، چهره‌های ماندگار، زندگی و کارنامه خیرین مدرسه‌ساز حسن علی‌پور، تهران: انتشارات سوره مهر، سازمان و تجهیز مدارس کشور.
- رئیس دهکردی، مرتضی (۱۳۸۷)، جلوه‌های عشق و ایشار، یادنامه خیرین مدرسه‌ساز کشور، تهران: انتشارات سوره مهر، سازمان نوسازی و تجهیز مدارس کشور.
- زمردی، سعیده (۱۳۸۶)، بررسی رابطه بین خوش‌بینی و سطح ترشح کورتیزول در دانشجویان پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی.
- زمردی، زهرا (۱۳۵۱)، پژوهش درباره تست بررسی ارزش‌ها، دانشگاه تهران.
- رجبی، غلامرضا (۱۳۸۵)، بررسی پایایی و روایی مقیاس باورهای خودکارآمدی عمومی در دانشجویان دانشگاه چمران اهواز، اندیشه‌های نوین تربیتی، ش ۱ (پیاپی ۲)، ص ۱۱۱-۱۲۲.
- زینالی، فرید (۱۳۸۹)، تخته سیاهم خانه می‌خواهد، چهره‌های ماندگار خسروشاهی، تبریز: اختر.
- شرودر، دوریس (۲۰۰۰م)، چارلز داروین، ترجمه کاوس فیض‌الهی، در دسترس سایت در دسترس گوگل پیشرفته Altruism.

شیدانشید، حسینعلی (۱۳۸۳)، عقل در اخلاق از نظر غزالی و هیوم، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۱)، «جهانی شدن، آمریکایی شدن و هویت مسلمان بریتانیا»، فصلنامه مطالعات ملی، بهار، شماره ۱.

عبداله زاده، بیانه (۱۳۸۶)، مقایسه بین عوامل شخصیتی سبک‌های حل مسئله و میزان استرس تجربه شده میان افراد وابسته به مواد و افراد بهنجار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، روان‌شناسی بالینی، دانشگاه تبریز.

علی‌پور، احمد؛ نور بالا، احمدعلی (۱۳۸۷)، «بررسی مقدماتی پایایی و روایی پرسشنامه شادکامی آکسفورد در دانشجویان دانشگاه‌های تهران»، فصلنامه اندیشه و رفتار، سال پنجم، شماره ۱ و ۲. غفاری، ابوالفضل (۱۳۸۰)، «تربیت اخلاقی فضیلت‌گرا از منظر دیوید کار»، نشریه دانشکده الهیات مشهد، شماره ۵۳، ۵۴ پاییز و زمستان.

غفاری، ابوالفضل (۱۳۸۱)، بررسی و نقد رویکردهای فضیلت و غمخواری در تربیت اخلاقی، پایان‌نامه دوره دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.

غفاری، ابوالفضل (۱۳۸۵)، «عاطفه‌گرایی در اخلاق پیشینه تاریخی تا وضعیت پست‌مدرن»، مطالعات اسلامی، شماره ۷۱، بهار.

فرانکنا، ویلیام، کی (۱۳۷۶)، فلسفه اخلاق، ترجمه هادی صادقی، قم: موسسه فرهنگی طه. فراهانی، م.ن (۱۳۸۷)، روان‌شناسی شخصیت، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت معلم. قانع‌راد، محمدامین و همکاران (۱۳۸۸)، «عوامل مؤثر در میزان مشارکت داوطلبان جمعیت احمر»، فصلنامه علمی امداد و نجات، شماره ۵، ص ۲۸-۳۴.

کانت، ایمانوئل (۱۳۷۰)، تمهیدات، ترجمه غلامعلی حداد عادل، تهران: مرکز نشر دانشگاهی. گروسی فرشی، میرتی (۱۳۸۰)، رویکردهای نوین در ارزیابی شخصیت، تبریز: نشر جامعه پژوه. گیتس، بیل (۱۳۹۰)، «اهداف خیرخواهانه بیل گیتس در دسترس»، از گوگل پیشرفته.

مک اینتایر، السدیر (بی‌تا) (۱۳۸۵)، فلسفه اخلاق در تفکر غرب، ترجمه حمید شهریاری، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی. مورفی، نانس (۱۳۸۴)، «الهیات، کیهان‌شناسی و اخلاق»، ترجمه ابوالفضل حقیری قزوینی، فصلنامه تخصصی معرفت‌شناسی سال ششم، شماره اول و دوم، بهار و تابستان.

موسوی‌نسب، سیدمحمدحسین و همکاران (۱۳۸۵)، «خوش‌بینی - بدبینی و راهبردهای کنار آمدن، پیش‌بینی سازگاری روان‌شناختی در نوجوانان»، مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، سال دوازدهم، شماره ۴، زمستان، ص ۳۸۹-۳۸۰.

محمد، مجدیان (۱۳۸۷)، مقیاس رضایتمندی از نیازهای اساسی روان‌شناختی، تهران: مؤسسه آزمون یارپویا.

- میدلارسکی، الیزابت (۱۳۷۴)، «نوع دوستی»، ترجمه شروین شمالی، تربیت، سال یازدهم، شماره ۳، آذر. نقیب زاده، میرعبدالحسین (۱۳۷۲)، درآمدی به فلسفه، تهران: انتشارات طهوری.
- نوربالا، احمدعلی (۱۳۸۴)، مصاحبه با نماینده نوع دوستی ایرانیان، حدیث زندگی مهر و آنان، شماره ۲۵. ویژه نهمین همایش تکریم خیرین مدرسه ساز، سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور (۱۳۸۶)، فصلنامه مدرسه نو، شماره ۴۶.
- ویلسون، ادوارد (۲۰۰۰)، شالوده زیست شناسی اخلاق، ترجمه کاوه فیض الهی، در دسترس سایت گوگل پیشرفته، دی ۱۳۸۹.

- Argyle, martin (2002), *The psychology of habboness*, Rot ledge Pub.
- Bekkers, rene (2007), *measuring altruistic behavior in surveys: the all or nothing dictator game*, survey research method, vol No. 3, pp139-144.
- Ein lof , H.W (1991) Evidence for altruistic personality data on accident research, *journal of personality*, 56(2) 263-28.
- BeRgers, Rene & pamala wiepking (2011) A literature review of empirical studies of philanthropy:Eight mechanism that drive charitable giving. *nonprofit and voluntary sector quarterly* octobor (2011), vol (40), pp: 924-973
- Carr, David & Steutel, j (1999), “virtue Ethics& Moral Education,” London & New York, Rutledge.
- Carr, David (1998), “common and personal value in moral Education”, *stadies in philosophy and education*, vol. 17, pp.303-312.
- Carr, David (2000), *Professionalism and Ethic in Teaching*”, london & New York: Rout ledge.
- Carlo, Gustavo7 etals (1991), the altruistic personality: in what contexts is it apparent. Published in *journal of personality and social psychoigy* 61:3(1991), pp. 45-458.
- Cerff, K. Bocarnea, M. C. (2007), *Group-center leading factor as a scale for measuring altruism*. *Servant Leadership Research Roundtable*. Retrieved Jan. 18/ 2012 from <http://www.regent. Edu/acad/ global/ publications/ sl proceedings/ 2007/ cerff-bocarnea. Pdf>.

- Chieh-peng, lin (2008), clarify the relation ship between organizational citizen ship behaviors, genden and knowledqe sharing in workplace organizations; journal of business psychology, 22, pp: 241-250.
- Cristillo, L. (2008) Religiosity, education and civic belonging: Muslim Youth in New York, city public Schools. Presented at the Muslim youth in NYC Public Schools conference. Teacher College, Columbia University, April 2008.
- Deci, E.L & Ryan, R. M. (2000), the “what” and “why” of goal Pursuits: Human needs and the self–determination of behavior, psycho Logical Inquiry, 11, 227-268.
- Einolf, Christopher Justin, 2006, The roots of altruism: A gender and life course perspective 249 pages; 3235030availi able online 2006 UNIVERSITY OF VIRGINIA ENOLOF.Hardy, A.sam (2006), Identity, Reasoning and emotion: An Empirical Comparison of three sources of moral motivation, springer science, Business media inc, 2006: publishe online: 25 july 2006.
- Junjarvi, soile & etals (2010), Does care reasoning make a difference? Relation Between care, Justices and dispositional empathy.
- Lai, H.; Lin, C.; & Liu, T (2010), The influence of individual and group motivation on individuals’ knowledge contribution intention, 99. 6(1-22).
- Macintyre, Alasdar (1989), After Virtue Notre Dame University of Notre Dame press, enlarged edition 1989.
- McCauley. Duncan, T., & Tam men, V.v (1989), Psychometric Properties of the Intrinsic Motivation Inventory in Competitive Sport Setting: A Confirmatory Factor analysis, Research quarterly For Exercise and sport, 60, 48J58.
- McCauley. Duncan, T & Tam men, V.v (1989), Psychometric Properties of the Intrinsic Motivation Inventory in Competitive Sport Setting: A Confirmatory Factor analysis, Research quarterly For Exercise and sport, 60, 48J58.
- NAGEL Thomas (2000), the possibility os Altruism originally published 1970 bg clarendon pross,oxford printed in the united states of American.
- Paul, frankel, miller, fred and etal (1993), Altruism. Cambridge, university press.
- Piliavin, jane allyn. Charng, hong – wen (2008), pro social behavior: multilevel per spectives vo lum56 on line review in ad vanc on septamber 10/2010.

- Rushton, j.p (1984), the altruistic personality, Evidence from laboratory, nature realistic, and self – reported perspective, In E Staub, D. Barta, j karylowski & j reykowski (Eds.), Development and maintenance of proaltruistic behavior: New York: Plenum Press.
- Rushton, J. Philippe (1986), altruism and aggression: the heritability of individual differences, *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, No 6/1192-1198.
- Ryan, R.M, & Deci, E.L (2001) on happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well being. *Annual Review of Psychology*, 54, 141-146.
- Ryan, R.M; & Lynch, J (1989), Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340-350.
- Reiss, s. (2005), intrinsic motivation doesn't exist. From <http://2007>, 12 research says retrieved may html. www.psy.org/news 4126.
- King, P.E, & Furrow, j.l. (2004) Religion as a resource for positive youth development: Religion, social capital, and moral outcomes. *Developmental Psychology*, 40(5), 703-713.
- Sharn, s and et al (2002) the effect of personality effectivity and work commitment on motivation to improve work through learning article first published online 2 DEC 2002, VOLUME 13 ISSUE 4, PAGE 357-376.
- Schlumpf, K. S., Tu, Y., Smith, J.W. and Garratty, G. (2008). The role of altruistic behavior, empathetic concern, and social responsibility motivation in blood donation behavior. *TRANSFUSION*: Vol 48: 43-54.
- Schopenhauer, s (1985) Theory of justice and its implication to natural law. AVAILABLE department of anthropology.
- Schieffelin, M. F. & Carver, C, S (1985), optimism, coping and health: Assessment and Implications of generalized outcome expectancies, *Health Psychology*, 4, 219-247.
- Schwartz, Carolyn. Keyl. Penelope M. (2008), helping other shows differential benefit on health and well-being for male and female teens available at published online, 15 april.
- Stern, Robert (2012), understanding moral obligation: Kant, Hegel, Kierkegaard.

Swami, viren and et als (2010), personality and social science egoistic, altruistis, and biospheric environmental concerns:a path analytic investigation of their dererminants Scandinavian journal of psychology, 20 to, 51, 139-145.

Wojciszke, bogdan (1997), parallels between competence versus morality- related traits and individualistic versus collectivistic values, European journal of social psychology, Vol.27, 245-256.

WWW.scientificamerican.com/articl/cfm

